

РІДНА ШКОЛА

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

RIDNA SHKOLA — READINGS IN UKRAINIAN LITERATURE

Ч. 9-10

ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ, 1963

РІК I.

Відпов. Ред. і Видавець проф. д-р Василь Луців. — Стемфорд, Конн., США.
58 Culloden Rd., Stamford, Conn., USA.

З М І С Т :

Олександр Олесь — Похід Ігоря на арабів і персів	1
Іосип Юрій Федькович — Пречиста Діво радуйся Маріє	2
Іван Франко — Лисичка і рак	3
Марійка Підгірянка — Ісусе маленький... ..	4
Леся Українка — Де тії струни... ..	4
Кость Ушинський — Бджоли та муха	5
Леся Українка — Останні квітки	5
Павло Грабовський — Осінь	6
Іван Нечуй-Левицький — Осінній день	6
Леся Українка — Біда навчить	7
Пантелеймон Куліш — Молитва	8
Василь Хмара — Про славного лицаря Байду	9
Микола Вінграновський — Синє... ..	10
Андрій Господин — Українським піонерам	11
** На Дніпрових горах... ..	12
** Васильків Свят-вечір	14
* о. Тимотей Бордуляк — Бузьки	16
Марко Антіох — Різдвяна елегія	18
Антін Лотоцький — Як Гостик став дружинником	19
Євген Плужник — Над морем... ..	20
Микола Матвій-Мельник — Казка	21
Вадим Чечва — Пречиста не опускай нас!	22
Степан Рудницький — Україна	27
Нестор Гамбарашвілі — Мої спогади про Лесю Українку	30

ЮНІ ЧИТАЧІ!

ЖУРНАЛ "РІДНА ШКОЛА" ПРОГОЛОШУЄ ВЕЛИКИЙ КОНТЕСТ І ЗАПРОШУЄ ВСІХ ВАС УЗЯТИ УЧАСТЬ. ДОКЛАДНІШЕ ПРО ЦЕ НА ОСТАННІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ Й У НАСТУПНИХ ЧИСЛАХ ЖУРНАЛУ.

АДМІНІСТРАЦІЯ

ДОРОГІ КОЛЕГИ ПЕДАГОГИ!

Як це не дивно, але відносно спостережень та думок про журналик "Рідна Школа", в нас і досі дуже мало від Вас листів. На мій заклик відгукнулися батьки, прислали нам цінні зауваги та спостереження педагоги: о. Любомир Гузар, проф. Надія Іщук, проф. Володимир Мацьків, а інші мовчать. Думаємо, що "Рідна Школа" може бути для Вас дуже допоміжною, як у школі так і для домашнього читання учнями вдома але тільки тоді, як за Вашими порадами та вказівками ми поставимо журнал на такому рівені, подамо такий зміст, оформимо його так, як це потрібно Вам у Вашій педагогічній праці.

Безперечно, що перших три числа журналу були більш як скромні, але передостаннє число вже збільшене й виходить окремо, не злучене з "Життям і Школою", таке воно й тим разом і при Вашій підтримці таким буде в майбутньому році. Нам необхідні Ваші дружні поради, сугестії, здорова критика та перш за все дружнє ставлення, тобто користування "Рідною Школою" в Вашій виховно-педагогічній праці. Деякі школи зголосили збірну передплату й користуються журналом, як у школі так і задають матеріяли з журналіка для домашнього читання. Віримо, що й інші зроблять це саме, бо тільки при збільшенні числа передплатників можна буде зреалізувати повністю наші задуми. Перш за все ми мріємо про те, щоб вилучити з "Життя і Школи" в окремий збільшений журнал "Учительське Слово", даючи більше дидактично-методичного матеріялу так потрібного, як це стверджують розпучливі статті в нашій пресі, для Вашої праці. Друкуючи окремо "Учительське Слово", ми зможемо збільшити матеріял "Життя і Школи", даючи більше цікавого матеріялу, як виховного так і розвагового для батьків. Якщо в нас буде дві тисячі передплатників, ми зможемо видавати що-місяця три названі, окремі журнали, а мабуть і перейдемо до видавання так потрібних для вжитку вчителів книжок. Кожний признає, що в дану пору педагог має чи не найменше допоміжних у праці матеріялів. У нас і досі немає методично-дидактичних підручників, хоча є немало педагогів-теоретиків, які із насолодою дали свої праці до друку. І не тільки те. Ми й досі не маємо допоміжних матеріялів для учнів, крім необхідних підручників. У нас майже немає педагогічно опрацьованих творів наших класиків, а тільки педагог знає, як важко йому працювати з молоддю маючи сам оригінал без словничків незнаних слів та методичних і дидактичних порад тощо.

Праці на виховно-педагогічній ниві дуже багато. Наше видавництво із дев'ять літ тому заініційованого нами й увесь час редагованого доволі скромного журналіка розрослося, стануло на відповідній висоті але на жаль ще й досі не задовільне, бо в нас немає відповідних фондів, дотацій чи меценатів, що допомагали б матеріяльно — все здане на ласку передплатників чи післяплатників, яких таки найбільше. Ми постійно борсаємося в довгах, маємо постійні недобори, бо правду кажучи, як досі замало друзів допомагає нам у приєднанні нових передплатників, у поширенні наших видань, а один у полю не воїн.

У 1964 році буде "скромний ювілей", тобто десятний рік появи єдиного в діаспорі виховного журналу, що збільшився в цьому році до трьох журналів. Ми віримо, що цей рік буде переломовим і або при Вашій повній підтримці ми вплинемо на чисті води або кінець 1964 р. буде закінченням нашої скромної, але впертої, жертвенної, безінтересовної й повної посвяти праці на виховно-педагогічній видавничій ниві. Від Вас, Колеги Педагоги, залежить бути чи не бути.

Д-р В. ЛУЦІВ, Видавець і Редактор

ПОХІД ІГОРЯ НА АРАБІВ І ПЕРСІВ

По пустелі дикій, голій
По розпалених пісках
Військо Ігоря ступає
В грізній зброї, в шоломах.

З голови до ніг закуте
У залізо, як у луску,
Мов гадюка сіра в'ється
По червоному піску.

Гинуть люди, гинуть коні,
Вкритий трупами пісок.
Ах, коли б надбігла хмара,
Зашумів би десь поток!

О, коли б повіяв вітер,
Прохолодою обдав!
Дихав, дихав би устами
І руками набірав!

Грізне йде поволі, важко,
Ні розмови, ні пісень,
Тільки чути безупинний
Тихий стогін цілий день.

Часом ржання розітнеться
Чи бика голодний рев.
Навкруги пісок силучий,
Ні трави ані дерев.

Палить сонце, палить вітер,
Палить небо і земля
Аж пече залізна зброя,
Спрага душить, як змія.

Ах, коли б ліси зелені,
Мох холодний і трава!
Впав би: тіло б остудилось,
Прохолола голова.

Це розгнівався Сварожич,
Одвернувся Перун од нас
І прийшла страшна посуха
І настав Стрибога час.

Але враз повіяв вітер,
Свіже, вогке щось приніс,
Наче річка недалеко
Або близько темний ліс.

Навантажені харчами
Грузнуть коні у піску.
Чорні ворони над ними
Хижо крутяться в танку.

Справді, наче легше грудям,
Ось уже і коні ржуть!
Наче камінь з плеч звалився,
Наче крила в нас ростуть!

Идуть і бачуть: грає море,
Сріблом котяться річки
І на березі чекають
Осетинські вояки.

Иосип Юрій Федькович

ПРЕЧИСТА ДІВО РАДУЙСЯ МАРІЄ!

У синім морю ясне сонце тоне,
І своє світло наче кров червоне
По всій країні навколо сіє, —
А там зазубку в гаю десь чувати,
А там дзвіночок став в селі ку-

вати,
Там в борі вітер листям шевеліє:
Пречиста Діво радуйся Маріє!

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Он молодий жовнір лежить на мураві,
Личко студене, однострій кровавий,
Застрілений нині, бо сам не вмі-

рає...
Друзі темну яму йому викопали,
І на спочинок бідного там вкляли;
Уже не скаже, як дзвінок запіє:
Пречиста Діво радуйся Маріє!

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Під плотом сіла вдовиця-мати,
І тугить до себе бідні сиротята,
І плаче ревно, серденько їй мліє, —
Ба, вже й не плаче вже і не голосить,
Склонила голову — більше не під-
носить,
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста Діво радуйся Маріє.

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Он там блудить сплакана дитина,
Без мами і тата — бідна сиротина,
Нічого не їла, під серденьком мліє, —
І хоче в хату бідне повернути,
Господар псами тровить його, чути:
Скрикнуло і впало, кровця з ніжки
ліє...

Пречиста Діво радуйся Маріє!

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Бо я не можу... Адже душу маю,
І слухати мушу й дивитися мушу,
Що тут на цім світі, ох що тут ся діє!
Аж як до гробу зложать моє тіло,
Де темно, тісно, зимно й все зотпіло,
Де ніхто не плаче, де усе німіє, —
Пречиста Діво, радуйся Маріє!

1862

ЛИСИЧКА І РАК

(Казка)

Зустріла лисичка рака і давай насміхатися: — Ну тай швидкий же ти! Справжній рак-неборак! А скажи мені раче-небораче, чи то правда, що тебе раз по дріжджі посилали, а ти аж через рік з дріжджами прийшов та й ті посеред хати розсипав?

— Може, коли й правда була, — каже рак, — а тепер дуже на брехню схоже.

— Ова! Значить, тепер швидшим став?

— Швидшим чи не швидшим, а тобі глузувати не дозволю. Я швидше до того пенька добіжу.

— Що? Що? — здивувалася лисичка. — Ти хотів би зі мною наввипередки бігти?

— Не тільки побіжу, а хоча ти на один скок попереду ставай, то я швидше від тебе на місці буду, — сказав рак.

Стала лисичка на один крок попереду рака, а рак ученився їй кліщами за хвіст. Побігла лисичка, летить щодуху, аж курява здіймається.

Добігла до пенька та й кличе:

— А де ти раче?

Нічого не чути.

— Ну раче, де ти там? — ще раз кличе лисичка та й обернулася хвостом до пенька.

— Та ось де я! Давно вже жду, аж трохи що за пеньок не забіг.

Незнані або мало зрозумілі слова:

насмійатися — сміятися — кптити

неборак — хтось вартий жалю

дріжджі — спрасовані бактерії для росту тіста на хліб

схожий, а, е — подібний, а, е

глузувати — насміхатися

пеньок — те, що остає по зрізанні дерева

наввипередки — в перегони

кліщі — стиски в рака на ногах

щодуху — щосили

курява — пил — порох

ІСУСЕ МАЛЕНЬКИЙ...

(Колядка на голос "Дивная новина")

Ісусе маленький,
Чому Ти бідненький,
Що не маєш на морозі
Ані сорочки?

Ісусе маленький,
Чому Ти убогий,
Що не маєш пеленочки
На дрібненькі ноги.

Ісусе маленький,
Що Тебе так гріє,
Що на вітрі, на морозі
Личко рожевіє?

— Гріє та надія,
Що є в моїй власті —
За людей життя віддати,
Від неволі спасти.

Леся Українка

ДЕ ТІІ СТРУНИ...

Де тії струни, де голос потужний,
де тее слово крилате,
щоб заспівало про це лихоліття,
щастям і горем багате?

Щоб понесли все, приховане в му-
рах,
геть на просторі майдани,
щоб переклали на людську мову
пісню, що дзвонять кайдани?

Єрусалим мав свого Єремію,
що голосив серед поля;
чом же свого Єремії не має
наша зруйнована воля?

Полум'ям вічним на жах всім на-
щадкам
Дантове пекло палає;
пекло страшніше горить в нашій
краю, —
чом же в нас Данте немає?

Гей, блискавице, громова сестрице,
де ти? Розбий злії чари!
Хай ми хоч раз заговоримо громом
так, як весняні хмари!

1902

Кость Ушинський

БДЖОЛИ ТА МУХА

Пізно восени випала чудова днина, як навесні: темні хмари розійшлися, вітер ущух, виглянуло сонечко і так лагідно дивилося, ніби прощалося з побляклими рослинами.

Принаджені з вуликів світлом і теплом мохнаті бджілки весело перелітали з травички на травичку; не за медом, бо його вже ніде було взяти, а так собі, щоб повеселитися й розправити свої крильця.

— Які ви дурненькі зі своїми веселощами! — сказала їм муха, яка сиділа поблизу на травичці, зажурившись і похнюпивши носа.

— Хіба ви не знаєте, що сонечко це тільки на хвилину? Що, напевно, сьогодні ж почнеться вітер, дощ, холод і нам усім доведеться загинути?

— Зум-зум-зум! Навіщо ж гинути? — відповідали мусі веселі бджілки. — Ми повеселимося, поки гріє сонечко. А як настане негода, заховаємось у свій теплий вулик, де у нас багато, літом заготовленого меду.

Незнані або мало зрозумілі слова:

*Чудовий, а, е — гарний, а, е
днина — день
навесні — весною
улягти — лягти — успокоїтися
побляклий, а, е — пожовклий, а, е — без краски
вулик — хатина для бджіл
мохнатий, а, е — порослий мохом
розправити — розтягнути — випростувати
веселощі — радість
поблизу — близько
похнюпитися — нахмаритися — насупитися
негода — погана погода
заготовити — приготувати*

Леся Українка

ОСТАННІ КВІТКИ

Ох, розкрились троянди червоні,
наче рани палкі восени,
так жадібно тремтять і палають —
прагнуть щастя, чи смерті вони?

Не осипляться тихо ті квіти,
не настане життя в них нове,
ні, ударить мороз до схід сонця
і приб'є поривання живе.

І зчорніють червоні троянди,
наче в ранах запечена кров...
Ох, нехай же хоч сонця нап'ються,
поки ще їх мороз не зборов.

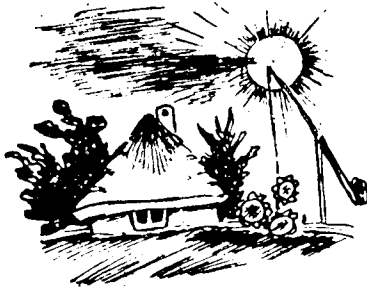
О С І Н Ї

Осінь дмухнуло, —
Висохли квіточки;
Хмуро безпритуло
Глянули садочки.

Жовкне і травиця,
Така її доля,
Хіба зелениться
Хлібець серед поля.

Хмара небо криє,
Сонечко не блисне,
Вітер вовком віє,
Дощ потоком висне.

Швидко погнав води
Струмок бистрохвилий;
Пташка від негоди
Подалась у вирій.

Іван Нечуй-Левицький

ОСІННІЙ ДЕНЬ

День був ясний, соняшний та теплий. Надворі була посуха. Небо синіло як літом. Сонце ходило по небі низько, але ще добре припікало своїм промінням. Тихий вітер ледве ворухився. Половина листя на вербах уже пожовкла, але на тополях, на осокорах лист зеленів, ніби влітку. Якби не жовте листя в садах, то можна було б подумати, що надворі справжнє літо. Тільки зелена низька озимина нагадувала про осінь. Надворі летіло павутиння. Все синє небо було ніби засноване білим, як пух легким, як шовкові нитки, павутинням. Воно обснувало тополі, верби, стіжки, тини; маяло на вершечках садків і знов летіло та летіло; хто його зна, де воно й бралось.

Незнані або мало зрозумілі слова:

посуха — сонце висушило землю й усе на ній.

ворухитися — рухатися

влітку — літом

справжній, я, є — дійсний, а, е — правдивий, а, е

озимина — збіжжя посіяне під зиму

заснувати — затягнути — покрити

пух — дрібне пташине пір'я

стіжок — рівно, колоссям в середину, зложені на купу снопи

тин — пліт

маяти — кивати

БІДА НАВЧИТЬ

Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурний він був.

Нічого він не знав: ані гніздечка звити, ані зерна доброго знайти. Де сяде, там і засне; що на очі попаде, те і з'їсть.

Тільки й того, що був дуже завзятий — чи є чи немає чого, а він уже до бійки береться.

Одного разу літав він із своїм товаришем, теж молодим горобчиком, по подвір'ю. Літали вони, гралися, в сміттю порпалися та й знайшли три конопляні зернятка.

От наш горобчик і каже:

— Мої зернятка! Я знайшов!

А чужий і собі:

— Мої! Коли ж бо мої! Мої!

Почали битися. Та так б'ються, так скубуться аж догори скачуть, аж пір'я з них летить. Бились, бились, аж потомились. Сіли один проти другого, надулися й сидять. Та вже й забули, за що була бійка, а як згадали то: а де ж наші зернята? Зирк, аж зернят уже й нема! По подвір'ю ходить курка з курятами, квокче та примовляє:

— Дурні бились, а розумні поживились, дурні бились, а розумні поживились!

— Що ти кажеш? — питають горобці.

— Та поки ви дурні билися, то я з моїми курятками поснідала вашими зернятками! Не було кому вас учити. Якби вас хто взяв у добру науку, то може б із вас і добрі птахи були.

Замислився наш горобчик. — А правда, — думав він, — краще бути розумним. От курка розумна, наїлася, а я мушу голодний сидіти.

І не оглянувся горобчик, як літо минуло. Настала осінь із холодними вітрами, з дощами дрібними, а де-далі й сніжок став перепадати. Біда горобчикові: холод, голод! Вночі де не сяде, спати не може, так мерзне від холодного вітру. Вдень немає що їсти, бо все зібрано в комори, а якщо й знайде, то сварючися загубить. От і почав наш горобчик до розуму приходити, — годі сваритися! Куди горобці летять, і він за ними. Що вони знайдуть, то й він поживиться. Та все без сварки, без бійки. Побачив горобчик, як інші пташки в теплих гніздечках сидять, почав він і собі гніздечко будувати: пір'ячко до пір'ячка збирати, соломку до соломки складати. Пізніше всі горобці почали його поважати. Куди зберуться на раду й його кличуть, так він уславився між ними своїм розумом. Перезимував він щасливо зиму, а на весну став уже великим та мудрим горобцем. Сидів він у гніздечку не сам, а з горобчихою, і четверо яченок у гніздечку лежало. Як виклювалися гороб'ята, то горобцеві новий клопіт — годувати

діточок, та стерегти їх від хижого птаства боронити — не до забави було! А вже, що за господарний був горобець — бувало аж сусиди-горобці дивуються: "Які ви, сусідо, мудрі! І де ви того розуму навчилися? — питають його.

А він тільки головою кивне: "Біда навчила! — каже.

Незнані або мало зрозумілі слова:

*звити — зробити гніздечко
на очі попаде — побачить
гралися — бавилися
порпалися — розкидали ніжками сміття
конопля — рослина з якої виймають волокно на тканини, а зі зерен б'ють олій
надулися — розсердилися
здуру — без розуму
перепадати — падати й переставати
комора — кімната на склад харчів у домі
перезимувати — пережити зиму
виклювалися — вилізли з яєчок
хижий, а, е — кровожадний, а, е — ворожий, а, е*

Пантелеймон Куліш

МОЛИТВА

Всесильний! я Тобі молюся,
Молекул космоса Твого...
Де Ти, хто Ти, — даремно б'юся...
Ні, не збагну по вік цього!
Во-вік науці не обняти
Всього, що Ти створив еси...
Даремне розум наш крилатий
Шукає краю небеси;
Знемігшися, на ту пилінку
Спускається, що ми звемо
Вселенною, що на хвилинку
Її в імперії рвемо.

І тут безодня животвору,
І тут премудрість без кінця...
Однаково горі і долу
Сіяє блеск Твого лица.
Молюсь, не дай мені з розпуки
Зрентися розуму мого:
Нехай не гасне блеск науки
В проміннях сяйва Твого!
Нехай мій дух в земнім юдолі
Не знижується до звірат,
З Твоєї пресвятої волі
Нехай во віки буде свят!

ПРО СЛАВНОГО ЛИЦАРЯ БАЙДУ

Козаки це були славні лицарі. Вони воювали з ворогами й обороняли українські землі перед ворогами.

То було давно-давно. На Україну нападали жорстокі татари й турки. Тоді отаман Дмитро Вишневецький-Байда зорганізував козацьке лицарство. Він побудував на Дніпровому острові твердиню, що називалася Січ.

Жили козаки в Січі, як орли в гнізді. Вони нікого не боялися й воювали завзято турків і татарів. Та й було за що їх воювати. Вони набігали на наші землі, вбивали людей а молодих забирали в неволю. Маленьких хлопців переводили на мусулманську віру й виховували з них турків-яничарів.

Козаки мстилися за те. Вони нападали на турецькі землі. Ходив на турків і наш славний лицар Вишневецький-Байда. Одного разу в часі бою попав він у турецьку неволю. Гірка була його доля, бо султан Селім був на Байду дуже лютий. Султан знав, що Байда був лицар над лицарями: сильний, гордий, відважний і навіть смерти не боявся. Він дуже любив свою батьківщину Україну. Лютий хан сказав йому, що подарує життя, віддасть за нього свою дочку тай зробить його князем, але Байда мусить відректися України, забути за свій рід та виректися християнської віри. Одним словом вимагав султан, щоб Байда зрадив націю й віру. Як Байда почув про це — зареготався й плюнув султанові в очі.

— Наплювати мені на твою дочку та на твої багатства! Твоя дочка бридка тай віра твоя проклята!

Знав козак, що його роже вже за це смерть та він не зрадив своєї віри й народу. Він уважав, що смерть за Христову віру й за рідну

Україну славніша, як багатства зрадника. Султан придумав для Байди жорстоку смерть. Він наказав скинути його з високої вежі в море. Байда летів униз головою й зачіпився ребром за залізний гак у мурі. Три дні висів він зачеплений ребром за гак. Три дні тяжко мучився. Кров капала з нього, а він ляв турків і насміхався з них. Три дні конав у страшних муках безстрашний козак Байда на гаку в Стамбулі й молився до Бога за Україну. От такий то був лицар Байда! Мало таких лицарів буває сьогодні в світі...

МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ

Молодий підсоветський поет Микола Вінграновський, на початку другої світової війни не мав ще й п'ять літ. Після війни поступив на науку до режисера Ол. Довженка в Київському театральному інституті, а крім цього писав вірші. Вірші молодого поета викликали гарячу дискусію на Україні й в діаспорі. Він є надто індивідуальний поет, щоб не насторожити советську офіційну критику. Поет вводить у свої вірші новизну форми і — змісту. На нього зразу ж накинuliся мокрим рядном, закидуючи його віршам "штукатурство", "туманність", "ускладненість", "мотиви деструкції" тощо. Годі сказати чи поет устоїть перед офіційною советською нагіркою, може й заламається так як багато інших, все ж таки, покищо, його вірші свіжі та запашині, як український чорнозем, нові й буйні, як людська думка й красиві та оригінальні. Для характеристики підсоветської поезії молодшої генерації, подаємо один з його віршів.

Микола Вінграновський

С И Н Є...

Червоні рожі синьою водою
В саду учителя я поливав.
Тремтіли мушки чорні наді мною,
Задумою у світ я впливав.

На вікнах вився виноград зелений,
Немов земні неказані думки.
Дуби гойдались, і тремтіли клени,
Вгорнувши небо в стомлені гілки.

А поза тинном, вибитим вітрами,
Жили шляхи, і села, і міста,
Жили народи, вгорнуті віками, —
І кожен вік до ста літ dorocтав...

Стелилась тинь спокійна, як мислитель
З діброви чувся шурхіт хворостин,
Стояв задумливо, зіпершиися на тинь,
З чолом Отчизни мій учитель...

АНДРІЙ ГОСПОДИН.

Поет народився на Західній Україні. В 1914 р. вступив до війська й по розвалі Австрії та Московії зголосився в ряди Української Армії. Після нашої програної перейшов разом із останніми частинами УГА в Чехословаччину. Тут студював аж до хвилини виїзду в Канаду при кінці 1923 р. В Канаді брав активну участь в культурно-освітньому житті. Тридцять літ учителював у рідній школі. Написав багато публіцистичних статей на різні пекучі теми, що були друквані в українсько-канадійській пресі. Був теж автором кількох оповідань, як от: "Буревійні дні", "Як Остап став стрільцем". "Місто в тривозі", "Автом на прогульку" тощо. Перший вірш Господина був надрукований ще на Вкраїні в військовому журналі "На Дністровій кручі".

Андрій Господин

УКРАЇНСЬКИМ ПІОНЕРАМ

Ви розбивали каміння на преріях,
Плугом зривали цілині лани;
Ви переносили негоди й бурі —
Тверді, як криця Вкраїни сини.

У мандрах тужних ви були себе
певні,

У досвіді важкім шукали знання,
Вас не скорили морози й спеки,
Чорна жура, важка праця щодня.

Різьбили ви в зелених пустинях
Каміння дикого гірський нагреб,
Йшли ви вперед і завзято корили
Дику природу для людських потреб.

Перші складали ви жертву гер-
пінню,

І першу радість збирали ви з нив,
Ваші труди невтомні зродили
Ланища-ниви безмежних жнив.

Вздовж і вшир безмежний простір,
Гнегься колосся в далеку блакить;
Радість охоплює вас незмірима
В часі, як пшениця співає-шумить.

**
*

НА ДНІПРОВИХ ГОРАХ...

(Легенда)

Вечоріє. В півсмерку дримають високі Дніпрові гори, вкриті чорним покривалом зелених лісів. Хмарки легенького туману прикрили срібно-ленту хвилю Славутиці. На безмежний небесний звід, усіяний тисячами зірок, викотився срібнолиций місяць. Він осінив мірядами променів верхи високих гір, безкраї простори лісів та зелений килим безмежних степів, уквітчаний чарівними квітками. Стулилися невинні листочки лелії, склонили головки блакитні фіялки, заблестили до світла росисті листочки барвінку. У байраці торохтять-щебечуть солов'ї. В звук їхньої пісні вслухана вся вселенна. Замовкли співи щигликів, заніміло зазулине кукання. Вітерець уколихав гнучке віття дерев, легко-насонно шуміли старезні дуби і все вкінці вмовкло перед могутнім володарем — сном...

**
*

У святім гаю, під розлогим дубом, іскриться на жертівнику вогонь. Червона зірка яркого полум'я прикрасила рожевими красками пні могутніх дерев, продираючися силою свого світла в їхню гущу. Завзята, даремна боротьба з темнотою. Коло жертівника стоять поганські жреці, благально підносять руки до "всемогутнього Перуна". Б'ють поклони перед ясним місяцем, сиплють пахучі зела на розжарене вугілля...

**
*

Між товпу народу продерся старенький дідусь. У руках ніс високо піднятий угору якийсь новий, незнаний символ. Він протиснувся в середину товпи, а з його ніжних, старечих уст посипалися громові слова:

"На цих горах засяє благодать Того, що є Творцем страшного Перуна, срібного місяця й золотого сонця. Йому одному коряться грізні вітри. На Його могутнє слово ллються густі струї дощу на землю й вогнем жагтять гори. На Його могутнє слово падуть ваші безсильні божки, громом розтріскані валяться святі дуби й придавлять усіх тих, що не повинуються Його святій волі".

— "Неправда! — Неправда! Не слухайте Його!" — закричав люто жрець — і підніс руки до Перуна та благав:

"Убий смертоносним громом, могутній Перуне, цього, що сіє роздор між твоїми вірними дітьми".

А дідусь-старець клякнув на землю, притиснув хрест до грудей і заспівав:

"Чудний во ділах, Боже великий..."

**

*

Небо заслонилося чорними хмарами, загримів лютий грім. Товпа з жахом упала на обличчя перед жертівником Перуна. Загуділо. Здригнулися в основах Дніпрові гори. Завили могутні дуби, застогнали хвилі Славутиці, лиснула вогненна іскра, вдарив могутній грім і розтріскав божка Перуна. Повалилися з лоскотом могутні святі дуби й придавили собою поганських жреців.

**

*

Переляканий нарід устав із землі й подивився на старця. Обличчя його блистіло як сонце, а хрест у руках сяяв як рання зірниця.

"Чому боїтеся?" — сказав він тихим, милим голосом. — "Дивіться. Засвітить місяць, небо знову вкриється зірками, заспівають пташки на славу Творцеві, Тому, що Йому єдиному належить поклін і честь!"

І говорив-навчав він довго-довго... Із уст його пливли слова то страшні, грізні як громи, то лагідні й любі як щєбіт пташок. Усе слухало його слів і широкий Дніпр-Славути, й високі Наддніпрянські гори, й безкраї ліси. Замовкли співучі солов'ї, вслухалися в цю мову пахучі фіялки й розкішний барвінок...

**

*

Стало зоріти. Рожева зірниця позолотила схід крайнеба. Озвалися співучі пташки, вихилилися до сонця, обмиті ранньою росою фіялки та лелії. Поблідли зорі та місяць. Зі святого вогню залишився тільки попіл, а з Перуна тріски. На сході показалося ясне сонце. Нарід припав до землі, а з грудей його полинула велика й могутня пісня до небесних брам:

"Слава! Слава! во віки слава Богу! Творцю вселенної!"

А св. Апостол Андрій високо підніс угору хресне знам'я, передаючи народові благовість про славу города, що постане на Київських горах та про могутність народу українського...

ЮНІ ЧИТАЧІ!

По старому українському звичаю перед Різдвом, колядники, пригортаються колядувати на наші релігійні та національні цілі, а в тому й на пресовий фонд наших видавництв. Ми теж звертаємося до Вас із проханням, щоб як коляду для журналу "Рідна Школа" приєднали якнайбільше нових передплатників.

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ

**
*

ВАСИЛЬКІВ СВЯТ-ВЕЧІР

(Оповідання з життя міського хлопчини)

У великім місті, в темній та вогкій кімнаті підвалу, жила вбога жінка, зі своїм восьмилітнім сином, Васильком.

Василькова мати вважала себе вдовою, а си́на сиротою. Правда, хоча й не знала вона напевно, чи батько дитини помер, але вважала його пропавшим без вісті, бо ще п'ять літ тому поїхав він у Америку на заробітки й від тоді не давав про себе знати. Бідна мати жила зі сином із важкої праці власних рук і дбала, щоб син не відчував голоду та холоду. Вона й у школу сина посилала, а він гарно вчився та був для своєї матері одинокою розрадою в горю.

Однак, таки частенько, заглядала до них така біда, що мати не могла стримати сліз, а Василько й собі плакав. Правда, він зараз же успокоювався та потішав неньку й говорив:

"Не плачте мамо, може ще батько вернеться й тоді ми спровади-мося до іншої, яснішої кімнати й ви відпочнете від праці".

І було матері від тих слів відрадніше, вона думала собі: "Може Василько своїм дитячим серденьком справді відчуває якусь добру зміну..."

Тоді розказувала йому про батька, який він був добрий, та як журився ними, як ішов у світ на заробітки, щоб вони не бідували. Василько майже не пам'ятав батька, бо в останнє бачив його, маючи несповна три роки. Нераз він довго дивився на світлину, що висіла над його ліжком, під іконою св. Васи́лія. Він був певний, що батько змінився й він його вже не пізнав би. Батько мабуть не пізнав би Василька теж...

Часом Василько й жартував, щоб потішити маму.

Якось кілька днів перед Свят-Вечором питає Василько:

— Мамо, чи далеко ще до Різдва? Чи буде так як зі Львова до Коломиї?

Мати всміхнулася й відповіла:

— Ні, так далеко не буде. А буде так, як зі Львова до Перемишля. Ще два дні.

— О, щоб так близько був наш батько, то напевно на сам Свят-Вечір прийшов би додому! — сказав щиро Василько.

— Дай то, Господи! — зітхнула мати.

Надійшов день Свят-Вечора. Сумно було Василькові, бо мати останніми часами часто хворіла й не могла працювати. У них не було грошей, щоб хоча ялинку для Василька купити. Та Василько сказав:

— Не сумуйте, мамо! Читав я в своїй книжці, що де біда найбільша, там Божа поміч найближча. Я обійдуся без ялинки. А за те щиро

помолюся до Ісуса, щоб приніс нам інший дарунок — щоб повернув нам батька!

І Василько почав щиро-щиро молитися. Вже вечоріло, як мама пригадала собі, що треба купити хоча дві свічки. Післала Василька до близької крамниці, а сама задумалася, що буде далі. На ці дві свічки дала свої останні гроші...

Вибіг Василь із хати й біжить хідником, бо мороз тисне й вітер добре віє, а хлопець дуже вбого одітий. Василько добігав уже до крамнички, коли це нагло станув перед ним якийсь незнаний, старший пан. Станув і пильно глянув на Василька своїми добрими очима. Василько й собі став і наче його щось за серце зловило. Бо наче щось знайоме побачив у тих очах.

— Хто ти, хлопча? — запитався привітно прохожий. — Як називаєшся й де живеш?

— Я Василь Гаєвий, живу з мамою ось тут недалеко, а батько...

— А батько твій перед тобою, люба дитино! — перервав його розмову незнайомий, зворушеним голосом. Підняв Василька на руки й міцно-міцно притиснув до своїх грудей.

Довго-довго не могли оба промовити слова...

Не будемо описувати великої радості бідної жінки, що довго ждала на поворот Василька й уже хотіла йти за ним, аж раптом двері відчинилися й на порозі станув батько зі сином, а в обох були в руках великі клунки, навіть ялинку принесли. Сердечно віталися батько з матір'ю по довгій розлуці...

Аж після святвечері, по перших колядках батько став оповідати про свої важкі переживання та пригоди. Він був захворів у Америці, пролежав два роки в лічниці, а пізніше, як уже знайшов працю не писав додому, бо лякався, що дістане страшну відповідь, що може його рідні вже не живуть. Рішив, що аж як заробить трохи грошей, вернеться додому.

Йому пощастило. Застав усіх здоровими. — То маленький Ісусик вислухав Василькову молитву! — сказала мати зворушеним голосом і пригорнула сина до свого серця.

СТОЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДИН СПІВЦЯ ЕМІГРАНТСЬКИХ ГАРАЗДІВ, о. Т. БОРДУЛЯКА

Співець емігрантського лихоліття, о. Тимотей Бордуляк, народився 1863 р. в сел Бордуляках на Брідщині в родині батьків-хліборобів. Тимотей любив усім серцем свій нарід і рідну церкву. Хоч як важко було батькам, вони рішили віддати сина в науку. Середню школу закінчив юнак у Львові, а пізніше поступив у духовну семінарію та на богословський факультет Львівського університету. В 1889 р. закінчив він богословські студії й зостав висвячений на священника. Він був на парохіях у різних селах Галичини, а в 1891 р. осів на парохії в селі Городише, опісля у селі Ходачка Велика в Тернопільщині, де й душпастирював до своєї смерти в 1936 р.

Літературна спадщина о. Тимотея Бордуляка не надто велика. Він залишив нам кілька поезій та три десятки новель. Та річ не в кількості написаного, а в якості й треба признати, що твори о. Тимотея відзначаються глибоким знанням українського села й потреб народу, автор уміє прекрасно схоплювати психологічні моменти одиниць і збірноти, потрапив чорними, песимістичними барвами змалювати народне горе й за це йому належить місце в історії нашої літератури. Писав він у стилі модерного тоді реалізму, а в його писанні чимало символістичних образів. Кожня новеля має глибокі релігійно-моральні настанови й зміст. У свій час творчість Бордуляка була дуже популярна, а його твори не втратили на вартості й у наші дні. Для вшанування столітнього ювілею з нагоди народин письменника, подаємо цю коротку згадку про нього та передруковуємо одну коротеньку новелю "Бузьки".

о. Тимотей Бордуляк

Б У З Ь К И

Бузьки верталися з вирію, з далекого півдня. І чим більше зближалися вони до любої, рідної країни, тим веселішими ставали, тим більше спішили, тим бадьоріше краяли повітря своїми крилами. "Ось-ось, ще трохи — й уже розстелиться перед нами наша рідна, північна країна!" — здавалося, немов говорили до себе в тім великім поспіху...

І та рідна країна, вкінці, розстелилася перед ними, наче красний, у веселі квіти тканий, килим... Сонце любо всміхалося з синього неба, посилаючи на землю тепле, благодатне проміння. Під тим промінням льоды розтали, а річки весело грали, мов малі діти жебоніли, тулячися до більших рік, і пливли все далі до моря. Біла скатерть снігу вступала з піль і лугів, а перед очима в бузьків розвернулися широкополі лани, що зеленіли густим руном озимини, жита, пшениці, ополоскані теплим весняним дощиком. А по полях, мов ті муравлі, заходяться коло весняної роботи хлібороби. Одні орють, вигейкуючи на сиві волики, інші сіють, із розмахом кидаючи зерно в сиру землю, — й усі

раді, й усі веселі, оповиті надією на добрий урожай... Вздовж річок і рік тягнуться просторі луги-долини й ніби всміхаються до бузьків, ніби запрошують до себе, щоб на них відпочили-погуляли. І лісів видно багато: одні зелені, соснові бори, другі чорні — стоять, про щось шепочуть стиха між собою, вигріваються на сонці. А серед тих розкошів видніються порозкидані села, хати на весну свіжо повибілювані, садочками оточені... Ось ще трохи, й темний ліс розів'ється, зазеленіє, загуде могутню пісню; луги зазеленіють, зацвітуть лататтям; забілюють садочки по селах, широкі поля заколишуться зеленим збіжжям, наче морем, — і тоді буде раз красно! Тоді буде ще любіше, ще веселіше, мов у раю!

О, ти рідна країно! Як у тебе гарно, як у тебе солодко, скільки в тебе простору! Є де, дякувати Богу, жити, є де подітись!

І бузьки, раді, вітають рідний край із-під небесної синяви, крутяться колесом, немов танцюють із великої радості, весело клекочують...

— Та летім, летім чимскоріше до батьківського гнізда, до рідної стріхи!

І бузьки прилетіли до рідної стріхи, заклекотали весело, закрутилися колесом, із розмахом сіли на рідне гніздо й почали цікаво розглядатися по ріднім обійстю, почали його вітати після довгої розлуки...

"І ось нас маєте! — здавалося, немов говорили вони, — й ось ми знову до вас прилетіли, місця рідні, бо облети світ увесь вздовж і впоперек, та ніде таки нема так добре, як у себе вдома, на ріднім гнізді!... А, ти господарю, вийди но з хати, нехай ми тебе привітаємо та подивимося, чи ти здоров, чи твоя жінка й діти здорові, чи щасливі, чи веселі?..."

Та з хати якось ніхто не виходить, на подвір'ї не видно ні людини, ні худібки, навіть дробини; глухо й пусто довкола, наче б хто вінником замів ціле обійстя... Плоті пооблітали, а господар чомусь-то їх не городить, не ладнає; у хаті стіни також пообпадали, пооблуплювалися, а господиня їх не ліпить, не білить; на подвір'ї малі діти не бавляться на сонці, не вітають веселим криком бузьків, давно сподіваних віщунів весни. Пусто, тихо, мов янгол смерті перелетів недавно через те обійстя.

Бузьки розглядаються, здивовані, і все більший острах і якийсь сум їх огортає...

— Гей, господарю! Та де ти подівся враз із своєю родиною? Чи ви, часом, Боже борони, не вимерли за зиму?!

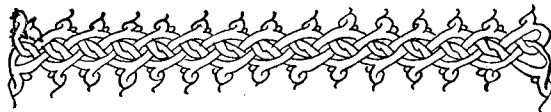
Прилетів маленький горобчик і роз'яснив бузькам цілу річ.

— Не вмер ваш господар, та не бачити вам його більше. Гей, було йому, братчики рідненькі, тут дуже тяжко жити: хліба не було ні шматочка, а в коморі ні пучка муки, ні одної крупиночки, ні одної пшонинки, та й не було чим жити, не було йому чим діток годувати,

а ще до того не було в що одягнутися, нічим хати ogrіти. Бідував ваш господар із своєю родиною, голодував, а вкінці побачив сердешний, що йому тісно в ріднім краю, що йому прийдеться тут з голоду вмерти, та й покинув рідне гніздо, всього відрікся-відцурався... Забрав жінку, забрав дітей та й потягнув з другими сіромахами, такими як сам, у далеку непевну чужину, за високі гори, за широкі моря — в Америку, й уже він більше не вернеться додому, а в тій пустці мешкають тепер сови з нічвидами. Ось яка новина, братчики рідненькі! Коли бузьки ту новину почули, тоді ще більше посумніли, похилили голови, крила опустили й тужно та жалібно стали клекотати...

МАРКО АНТІОХ-ВОРОНИЙ, 1904-1934 ?

Це син відомого українського поета, Миколи Вороного. Народився він у Чернігові. Своїх віршів не міг поет друкувати в Советській Україні але друкувався в інших советських республіках. Правдоподібно в 1934 році Марко Антіох мав видати книжку репортажів із Монголії й після цього по ньому зник усякий слід. Творчість Антіоха насичена глибоким національним патосом, драматичністю виразу й красою ніжно та лагідно змаьованих образів. Поет в одміну від інших тогочасних советських поетів не цурається оспівування Бога й пише теж на релігійні мотиви. Поет пробував пера в новелі й на спілку з Юхимом Мартичем написав і друкував в "Житті і Революції" з 1930 р. оповідання: "Чайка" та "Листи, сітки й вітрила".

Марко Антіох

РІЗДВЯНА ЕЛЕГІЯ

Б'є за вінком копитом кінь. Туман
Гойдається і лине в ніч Різдвяну.
Мороз синіє... І святий пеан
Гудуть освіжені соборні бані.

Гуде Різдво: лунають колядки,
В чудинні сяє вулик небозводу...
Тобі привітний рух дівочої руки,
А коням пити свіжу, зимну воду.

Ти, як вощина, — догориш, сплинеш;
Лишиться спокій і холодний розум,
І будеш ти один собі без меж
Вести рахунок слотам і морозам.

І вийдеш ти під ялинковий спів,
Ще раз поглянеш на зимові зорі:
Незмінне саяво зоряних огнів,
Незмінне саяво і свічок в соборі.

1925

ЯК ГОСТИК СТАВ ДРУЖИННИКОМ

(Історичне оповідання)

Малий Гостик був сином рибалки Бойомира, що ловив рибу в Дніпрі для гостя Аґатодора. Аґатодор Евпраксієтес був великим багатцем. Він мав свій двір і в Києві й у Царгороді. У Києві сидів він із сім'єю літом а решту часу проживав у Греції, в Царгороді. В Києві мав він великі склади воску та шкір. Крім цього наймав він багато рибалок, які ловили для нього в Дніпрі рибу. Рибу велів він сушити й сушену вивозив у Царгород і даліше.

Домик рибалки Бойомира стояв над Дніпром "на Кожум'яках". Малий Гостик, що вже покінчив дев'ятий рік, любив бігати по квітчастих берегах Дніпра. Радо купався в річці, плюскаючися мов риба в Дніпрових хвилях. Його мрією було здобути лук і навчитися стріляти. І от, цієї зими, батько вислухав його прохань. Він зробив йому лук і стріли та навчив стріляти до мети. Від цієї хвилини Гостик не розлучався з луком. Ходив понад Дніпром та стріляв до мети — спершу в дерево чи камінь, а там і в зайця приміряв. Одного дня втішний та радий приніс у хату великого зайця. Іншим разом поцілів був гусака, та він утік зі стрілою.

І сьогодні Гостик ходить понад Дніпром між високою травою. Лук у нього наготовлений тай стріл має немало. За звіриною зорить, аж нараз чує — сурма грає. Зацікавлений юнак побіг на зов сурми. Дивиться аж тут іде відділ дружинників у лискучих панцирях і шоломах. Та на диво всі вони малі такі, як і Ростик. Попереду малих дружинників їде лицар русавий, синьоокий. Гостик пізнав у ньому княжича Святослава, сина княгині Ольги. Княжич велів своїйму відділові стати й сказав:

— Будемо вчитися стріляти з лука! Хто найкраще стрілить, зроблю його своїм тисяцьким. Ціляйте в мій щит. Два малі дружинники вбили в землю два списи, а наверху списів поклали червоний щит. На ньому був по середині золотий тризуб. Малі дружинники стріляли по черзі. Хто поцілить у середину, буде переможцем.

Цікаво приглядався Гостик, як княжі дружинники стріляли. Та їм не пощастило. Тільки двох ледве зачіпило стрілою край тризуба. Інші поцілили тільки в червоне поле щита. Не сподобалося це малому Гостикові. Він не витримав і виступив зі своєї кривки тай каже:

— Погано стріляють твої дружинники, княжичу! Така невелика віддаль і ніодин не вцілів у середину. Хочеш, я покажу їм, як треба стріляти! І станув у віддалі вдвоє такій, як вони...

Глянув Святослав на Гостика й питає:

— А хто ти будеш?, що так хвалишся?

— Називаюся Гостомисл Бойомирич. Я не хвалюся, сам побачиш!
Гостик станув далеко, напняв лука й прицілився. Засвистіла стріла й усі аж ахнули. Вона застрягла в самій середині тризуба. Приступив княжич до Гостика тай каже:

— Ти мій тисяцький!

Не зовсім це подобалося княжим дружинникам, бо всі вони були синами бояр та дружинників. Гостик же був тільки сином міщанина й зістав їхнім тисяцьким. Одначе не могли тому противитися.

— Вертаємося в терем! — дав наказ княжич Святослав.

— Там подарую тобі дружинницький однострій та зброю.

Так то малий Гостик став княжим тисяцьким. І був він добрим тисяцьким. Святослав дуже його полюбив. Пізніше як княжич став великим князем київським і ходив у бойові походи на Царгород і на Болгарію, Гостислав Бойомирич теж завжди ходив із ним. Пізніше він зістав дійсним тисяцьким князя Святослава Завойовника та Володимира Ясне-Сонечка, його сина...

Євген Плужник

НАД МОРЕМ...

Над морем високо, на непорушній скелі,
Квіт чарівний на мертвому стеблі,
Горить вогонь — щоб у морській пустелі
Знаходили дорогу кораблі.

Буває інколи: уже неділя зблідла, —
Не відшукати напрямку ніяк! —
І враз кладе на хвилі смугу світла
Ще неприступний для очей маяк.

І скоро промінь той туман розоре
(Не відірвати погляд від землі!), —
І кораблі йдуть у широке море,
Зникаючи в зловісній млі.

Микола Матвіїв-Мельник

КАЗКА

Що там дзвонить над шляхами,
Хто там кличе на дорогу?...
Линуть тіні в даль рядами,
Йдуть на прою на перемогу.

Хоч на небі хмари чорні
І паде на землю листя —
Йдуть на прою чети моторні
Крізь яри й степи імлісті.

І гуде щось глухо в полі,
Щось бряжчить так гучно, грізно,
Стали дуби на роздолі,
Мов ті лицарі залізні.

Задивилися в простори
За могилами й хрестами —
Вітер казку їм говорить,
Шепче щось стома устами...

І щось дзвонить над шляхами,
І хтось кличе на дорогу...
Ясні тіні йдуть рядами,
Йдуть на прою на перемогу!

ЮНИЙ ЧИТАЧУ!

**СПИТАЙСЯ БАТЬКА ЧИ ВІН УЖЕ ВИСЛАВ ПЕРЕДПЛАТУ ЗА ЖУРНАЛ
НА 1964 РІК ТА ЧИ ВСЕ ВПЛАЧЕНО ЗА ПОПЕРЕДНІ РОКИ.**

АДМІНІСТРАЦІЯ ВИДАВНИЦТВА

ПРЕЧИСТА НЕ ОПУСКАЙ НАС!...

(Новеля із життя канадійських піонерів)

Літешній світанок розкинув над містом голубі поли жупана, гаптовані злоголовом зірниці. Коротка літня ніч згасила останню зірку й на землю впали тихі роси. Хворе на безсоння місто дудніло поспіхом, позіхало свистом гудків, гаморіло творчим життям.

На СіПаРську станцію в Монтреалі розкотисто ввігнався поїзд, бұхнув парю, протяжно засвистів і станув як уколаний.

Пасажири поспішно покидали купе й виходили на перон. Кожній прямував на місце свого призначення, тільки гурток, дивно одягнених людей, залякано тупцював на місці й не знав, що зі собою зробити. Їх цікаво розглядали мешканці міста, думаючи, що це за люди, бо ані на негрів ані на бушменів не схожі, а хоча цікаві своїм зовнішнім виглядом, належали до білої раси...

Розв'язку дав один англійський фармер зі Заходу Канади, кинувши крізь зуби два слова "дирті галишен"! Ві, ві, додав якийсь француз "мундзі польок", і публіка заспокоєна стала розходитися, лишаючи заляканих людей на власну долю.

Хто зна, як довго вони б стояли, не знаючи, що зі собою зробити та дець з'явився галицький жид Голд, що давніше приїхав у Канаду й мав свій ресторан напроти станції.

— Ну, ну! Дай, Боже, здоров'я, країни... Що так посумніли? Тепер уже вашій біді кінець. Куди Бог провадить?...

У часі розмови виявилось, що більшість українців їде далі на Захід, а тільки одна дівчина й три чоловіки мусять залишитися в Монтреалі, бо не мають грошей на дальшу подорож.

Голд дав деякі вказівки тим, що їхали далі, а тих, що залишилися, взяв до себе. Насамперед він дав їм (звичайно наборг) теплої їжі, а пізніше розміщував їх у середмісті на жидівських квартирах. Для дівчини відразу знайшов працю. Він улаштував її прислугою в одній жидівській родині. На початок діставала вона п'ять доларів місячно, харчі й кімнату. Очевидно, як хазяї так і дівчина вплатили Голдові по долярові баришівного.

Спершу було дівчині дуже важко. Праця була тяжка. Вставала з зірницею, а лягала пізною ночью. Господиня-жидівка, не дивлячись на велике багатство, була дуже скупа й навіть хліб тримала під замком...

Дівчину мучило безсоння. Навісні думки не давали спати. Ввесь час увиживався свій рідний край, рідне містечко, тітка, біля якої вона жила, бо мати давним-давно померла. Бувало засне, як пташина на гілці, й у сні виважаються їй подружки, з якими колись гуляла на вечерниках, рідна церква, кудою ходила щонеділі, рідні й знайомі...

Вона рішила піти в церкву помолитися Богу. Одної неділі випросилася в господині, щоб дозволила їй піти в французький костел. Жидівка вказала дорогу, наказуючи довго не баритися. В церкву дівчина попала, але звідти не знала дороги додому. Заблудила. То було пізною осінню. Небо покрили важкі олив'яні хмари, мрячило мжичкою. До ніг чіплялося важке й липке мов асфальт болото. Місто мало похмурий вигляд. Навколо чужі, непривіт-

ні обличчя. До кого не звернеться, ніхто не розуміє її мови, аж навинувся під руку якийсь поляк. Вона звернулася до нього, а він оглянув її пожадли-вим зором — видно подобалася йому молода, гарна дівчина — й сказав, що заведе її додому. Дівчина стала крізь сльози дякувати й пішла за ним. Ішли доволі довго, аж вкінці запримітила, що вони вийшли на передмістя. Вона злякалася й стала пояснювати, що не тут живуть її хазяї. Незнайомий по-вівся доволі грубо. Спершу успокоював, а опісля взяв цупко за руку та май-же силою став тягнути за місто. Дівчина вже не сумнівалася, що він мав не-чесні наміри. Вона ще раз звернула йому увагу, що їй не туди дорога та він по-грубіянськи крикнув, щоб мовчала. Дівчина не багато думаючи, вир-валася йому з рук і стала втікати. Він кинувся їй навздогін, але страх і роз-пач додали їй сил і вона втікла з рук недоброї людини...

Одного дня її відвідав знайомий земляк, що разом із нею приїхав у Ка-наду й запрохав її на танці, що влаштовано при Сангвінет вулиці в Степа-на Т. Дівчина, стужена за рідними людьми, а в додатку не знаючи досі ні-кого з українців у місті, радо згодилася. Організатори забави наняли музи-ку Івана Д., що грав на скрипці, а його шурин на цимбалах. То було в 1903 р., і в Монреалі було вже кількадесят українців. Вона ніколи не забуде того вечора. Вони вийшли з дому. Пізно-осінній вітер вигравав на телефо-нічних дротах свою жалібну мелодію. З "форте" переходив на "фортіссімо", а там мов зойк розбитого серця вривався й завмирав. Важкі олив'яні хмари нависли над землею, мов гріх над душею. Безлисте гілля дерев нагадувало пожарище. Залишки черлено-золотого листя благали жорстокий вітер, щоб дозволив їм зостатися там, де вони свою юність і найкращі дні провели.

Та вітер був немолнимий, немов грізний фатум, немов доля переселен-ців... Осінь у киреї смутку й знуди, з траурною вуаллю на обличчі, повільно ступала землею, ронячи перлисто-холодні дощеві сльозинки. Місто немовби розплющилося від сльоти. Принишло в вжиданні недалекої зими...

Дівчина не любила пізної осені. Вона обожала вічно-квітучу весну. Та весна пройшла. Лишилася там у рідному краю, на Україні, а тут серце ску-вала зимовими морозами непривітна чужина. Її вічі окутали пізно-осінні хмари й затопила сльота гірких, болючих сліз. Бували дні, що хотілося так заридати, щоб аж основи неба струснулися від її ридань. Благала Пречисту, щоб не покидала її, бо тільки в палкій молитві знаходила спокій, а чужим людям не хотіла показувати свого горя, своєї туги невтишної. Думками мчали дні, словами вилітали тижні, чином повзли місяці. Туга й самотність гнали її між люди. Вона лякалася своїх одчайних думок. Боялася самотності..

Зрозуміло, що тепер була добра нагода побувати між своїми та ще й потанцювати, що завжди імponує молоді. Вона була невимовно вдячна сво-йому приятелеві. Коли вони прийшли то на залі було вже доволі багато. Потворилися гуртки, де одні-одним переповідали свої враження та думки. Наша дівчина переходила зі своїм знайомим від гуртка до гуртка й знайо-милася. Тут довідалася, що деякі вже заробили трохи грошей і вернулися на Україну. Багато з присутніх улаштувалися вже на працю. Дехто працю-вав у фабриці шнурків, заробляючи по десять центів на годину й вони жи-ли на Пойнт-Сент Чарльз, бо звідси було близько на працю. Інші жили на Фронтенаку й працювали в СіПіяРа, або в газівні. Найгірше було тим, що працювали при копанні каналів. Агент-формен набірав до п'ятдесят-шіст-десят люда, казав собі дати по три-чотири долари баришу й вів на працю.

Люди пороблять тиждень-два, а він їх викидає й набирає інших. Ненайгірше велося тим, що працювали в різниці, бо хоча тут була важка праця та менш-більш постійна.

Більшість із присутніх тільки й мріяла про це, щоб шугчіш заробити той гріш і якнайшвидше вернутися в рідний край. Дуже мало було таких, щоб стояли матеріально добре, мали непогану, постійну працю й хотіли зістатися в Канаді. Між усіма переважав похмурий настрій. У всіх на устах були слова "Пречиста не опускай нас!" Деякі зовсім не мали праці. Один знайомий, з рідного містечка нашої знайомої, оповідав, що йому раз або двічі в тиждні попадає один день праці але цього навіть замало, щоб заплатити по десять центів за нічліг та купити хоча бохонець хліба й оселедця денно. Йому й таким як він доводилося спати на станції, під цегельнею чи на чужих подвірях, і то без огляду на те, чи на дворі погода чи січе холодний дощ і аж до костей проймає холод. Правда, з живлом у всіх погано. Доводилося спати по трьох-чотирьох вліперек на ліжку, по дванадцять-п'ятнадцять у кімнаті. Бувало куплять фунт м'яса й шнурочком кожний свою частину перев'язує. Щоправда, людям не так дошкуляли канадійські гаразди, бо зрештою багатьом і на рідній землі доводилося бідувати, але нестерпна туга за батьківщиною, за залишеними родинами, за друзями й знайомими...

Степан, господар забави, попросив музиків грати. Гамір утих і пари пішли в танок. Тоді ще не знали модерних танків. Гуляли старо-краєвої коломийки, польки чи вальчика.

Помимо журн й щоденних турбот, веселий настрої оволодів усіма. Аж ось музики перестали грати й зроблено перерву. Слово забрав бувший гімназист Володимир. Він у чітких рисах змалював положення імігрантів, підкреслив, як то погано жити в чужому місті поодиночі. Треба, на його думку, шукати виходу, а єдиним виходом — організованість!...

Смілива думка всім подобалася й з місця приступлено до вписування в члени та вибрано заряд першої організації монреальських українців п. н. "Товариство Опіки над Переселенцями".

Цього вечора вписалося біля тридцять членів. Надзвичайна, як на ті часи, ідея дуже всім подобалася. Кожній піддавав свої думки, проєкти, побажання...

І вона тоді вписалася. Тепер зникла її самотність. У вільні від праці хвилини, вона також як і інші, приходила у винайняту товариством домівку та в гурті весело проводила час. Передплачено кілька львівських українських часописів, закуплено трохи книжок до бібліотеки й час від часу влаштовувано забави з танцями або давано популярні відчити. Важним було те, що тепер зорганізовано морально-правну й фінансову допомогу новоприбулим. Завжди хтось виходив на станцію їм на зустріч і давав вказівки де знайти квартиру чи працю, щоб уже не платити солоних баришів жидові.

Дівчина тепер наче віджила. Життя стало цікавішим. Щезла десь жура, а туга за рідною землею вправді не вмовкала але не була вже такою дошкульною. Навіть її листи до родини не були такі песимістичні. Перегода покращало її матеріальне положення. Вона заробляла вже по вісім доларів місячно. Хазяйка полюбила її й мала вже до неї повне довір'я, бо переконалася, що вона чесна й працююча.

Одна річ усім дошкулювала — не було своєї церковці. Не було рідного священика, щоб можна було в неділю та свята піти й послухати Божого сло-

ва. У ті часи було наших священників мало й то хіба десь на Заході Канади. То були дуже важкі часи. Були родини, що мали нехрещених дітей, багато молодих пар чекало на свого священника, щоб узяти шлюб, деякі вмірали без церковного похорону. Імігранти з України складали гроші, щоб спровадити свого священника та щоб почути Боже Слово, висповідатися чи полагодити інші духовні потреби. На протязі перших сім літ монреальські українці користувалися ірландською католицькою церквою при вулиці св. Анни на Пойнт Сент Чарлз, або французькою церквою на Гошелязі.

У перших роках наші священники дуже рідко зголошувалися до Монреалю. Наша знайома користувалася кожними такими відвідинами й не опустила ні одного Богослуження. Бувало зайде в храм Божий, клякне десь у куточку й палко молиться Богу. Боже Слово цілющим бальзамом лється на зболіле серце, а в голові снуються погідні думки або чарівні спомини давно минулих днів. Примкнувши вічі вона бачила перед очима давно минулі спомини величніх празників у рідному краю. Ось здається їй, що вона не в далекому Монреалі, але в рідному містечку. На дворі весна. П'яню пахне пробуджена зі зимового сну рілля. Так ніжно щебечуть пташки. Над річкою брунькують лози. Вербна неділя. В церкві повно народу. Священик святить лозу. Під цілунком весни розхилені бруньки лози немов золоті бджілки обсіли гілки й наче всміхаються до тебе... Ось вийшли з храму. Подруги й знайомі злегка вдаряють лозою, приговорюючи: "Не я б'ю — лоза б'є, від нині за тиждень Великдень". Або свята Воскресіння Христового — Великдень. Велична Відправа, свячення пасок, перший гомін великоднього дзвону. Христосування... — Боже, здається ніколи не забути тих хвилин. Не менший чар мають Різдвяні Свята. Як вона могла б забути оцей чудовий, рідно-красвий Святвечір!, з його дванадцяти традиційними стравами. Скільки чару має перше "Бог Предвічний народився..." Або колядування з подругами... Спомини роєм насувалися. Гарячі сльози зрошували їй очі й вона ще палкіше вглибилася в молитву...

Аж ось прийшов давно сподіваний день. Ганна виходить заміж за свого знайомого — Михайла, якого вона щиро покохала. Весілля відбулося скромно. Шлюб. Мале приняття. Присутність кількох друзів і — знову сірі будні. Він був гарною, релігійною людиною, погідною настрою та лагідної вдачі. Він дістав працю в СіПіярських варштатах на Фронтенаку. Хоча зарібок малий та на прожиток вистарчало. Треба було ошадно обходитися з кожним горшем. Децо відклали на майбутнє, бо незабаром на світ прийшла дитина й дружина Михайла не могла працювати. Довелося шукати нового живла. Часто бували погані дні. Особливо тоді, як Михайло був без праці. Ганна мусіла вечорами ходити та робити порядки по багатших домах і за зароблений гріш утримувати родину. Михайлові нероз доводилося стояти в черзі за дарованою зупою чи йти за допомогою до "Солвейшен Армї"... Важко було. Нероз дуже важко та було Господне благословення, згода й любов. Свята Пречиста не опускала їх і це допомагало переносити всі труднощі та невгоди.

**
*

Від цього часу пройшло багато літ. Багато перемін наступило в житті одиниць і української громади в Монреалі. Сотні, ба тисячі нашого брата жбурнула неблаганна конечність у тасмичу далечинь живицею пахучої

Канади. Поодинці або з родинами, приколсані маривом мрій кидали брати-українці рідні пороги та йшли в життям-буттям диктоване невідоме. Із питомою українцям витривалістю боролися наші брати з дикими преріями або з непривітною й жорстокою байдужістю чужих міст і — перемагали одне й друге. Здобували рівноправність і пошану.

На місці прерій і цілинних земель постали пишні колосисті лани, а на місці колишнього глуму й ворожості наші піонери здобували подив і прихильність.

Наші знайомі давно перестали тинятися в комірному. Три гарні дома були їх власністю. Родина збільшилася. Господь послав їм троє діток. Хоча щоправда й важких ударів не жаліла доля. Мабуть найбільшим ударом була смерть коханого чоловіка. Якраз сьогодні — а були це останні дні травня — минуло три роки від смерти її любого.

На згадку цієї сумної річниці Ганна клякнула перед іконою Пречистої й у палких словах молитви благала її: — "Пречиста, не покидай нас! Хороши моїх сиріток від усякого лиха, пошли їм добру долю!..."

Заглиблена в молитву, вона й не почула, як двері відчинилися й у кімнату влетіла її старшенька дочка, вимахуючи дипломом, що стверджував про найкраще закінчення музичної консерваторії. Гарячі сльози радості збігли по струженому обличчі матері. Її рідна дочка не мусітиме, як вона, працювати послугачкою. Вона здобула те, про що мати й думати не сміла. Дасть Бог інші діти теж вийдуть у люди. Її дітям незнаний голод, невигода та важка непосильна праця. Дав би Бог, щоб вони потрапили це оцінити. Батьки важким мозолистим трудом здобули їм оту вигоду, дали знання і виховали в любові до Бога, до рідного народу та до країни, що відкриває перед ними гостинні брами. Вона вірить, що її дітям ніхто вже не скаже "дирті галишен" чи "мундзі польок", як це говорено їй і чоловікові. Вони доброю поведінкою та чесним трудом доказали, що українці не тільки дорівнюють, але в багато-дечому перевищують інші національності Канади. Її діти мають повне право гордитися своїм українським походженням, бо в основу української нації ввійшли плуг та меч, а герб країни, володимирівський тризуб, очолений хрестом.

Мати встала й з любов'ю пригорнула дочку до своїх грудей. Брати раді успіхами сестрички теж стискали її в обіймах. Запанувала цілковита тиша. Здавалося, що в тій хвилині на ту родину спливало Господнє благословення. Здавалося, що Свята Пречиста ніколи не покине їх...

Торонто, 1951

У К Р А Ї Н А

Слово Україна, оте звучне, чудове слово в усякого з нас на устах. Що ж воно значить? Воно означає великий, обдарений природою пребагатий край, де більше як тисячу літ сидить наш український нарід. Хоча страшні хмари ворогів звалювалися з усіх сторін на нашу багату землю, хоча між усіма великими народами світа наш нарід витерпів найбільше злиднів, то все таки ми перетривали, не віддали своїх земель на поталу ворогам але ще й заняли нові землі наших колишніх одвічних ворогів.

Україна це одна з найбільших країн Європи. Вона обіймає 945.300км², або в заміні на милі 364.900 м². Кордони України ще й досі стисло не визначені. Багато корінно-українських земель не влучено до т. зв. "Советської республіки". Після новіших визначень наших географів, Україна межує з Румунією на просторі яких 900 км. або 550 миль, з Мадярщиною на 100 км. або 62 милі, із Словаччиною на просторі 200 км. або 124 миль, з Польщею біля 700 км. або 440 миль, із Білорусією — 900 км. або 560 миль, із Московією на яких 750 км. або 466 милях. Із Донськими козаками та Кавказом Україна сусідує на просторі около 2.000 км. або 1.240 миль. Разом із Чорноморським та Озівськими морськими кордонами всі межі України мають лінію довжиною в звиш 5.500 км. тобто понад 3.400 миль.

Велика й багата Україна та має багато різних земель. Є тут високі гори з дрімучими лісами, квітучими полонинами та льодом оповитими верхами; є горбкуваті підгір'я з гарними левадами; є пориті ріками, наче борознами височини, що мов море хвилюють безконечними ланами збіжжя; є широкі підмоклі низини з темними борами; є безкраї степи, засіяні могилами наших славних предків; є чудові моря, могутні ріки, гарне підсоння й пребагатий рослинний та звіринний світи. Все, здавалося би має українська медом та молоком текуча земля та волі немає її нарід. Годі хоча приблизно подати статистичні дані про кількість українців у світі, але мабуть не буде пересадним, якщо подамо тепер число біля 70.000.000 душ.

На західних кордонах України розташована Карпатська Верховина. Це є гірська країна, — довгі ряди високих гір, покритих долом темними лісами, а на верхах розкинулися квітчасті луки-полонини, що простяглися тут як далеко сягає наше око в синю далечінь. Глибокими долами спішать хрустальні річки по скелях та камінню, щоб якнайшвидше вийти на широке розділля. Тут починається наш срібнолентий Сян і бистротечий Дністер, і гремучий Прут і лютий та чудовий у своїй дикій красі Черемош і дві сестри Тиси.

Нарід тут не багатий та твердий мов скала й гострий мов криця. Найдалше на захід, де Верховина найнижша, під містами Санчем, Горлицями, Сяноком, живуть Лемки. Бідні вони, бо земля тут не родюча, тож на долах і в Америці та Канаді заробляють вони важко на хліб. Не багато їх тепер зістало на батьківській землі — Польща переселила трохи не всіх Лемків — одних у себе на захід, а інших видала Советам і вони розкинули їх в Україні та поза Україною. Дещо далі на Схід, де гори висші, сидить над джерелами Сяну й Дністра друге українське плем'я — це Бойки. Вони теж живуть бідно — із хліборобства та скотарства, а колись із торгівлі. По тій стороні Карпат лежить Мукачів і Хуст (Густе), а по галицькім боці Турка, Бо-

рислав, Дрогобич, Самбір, Долина, Калуш, Стрий, Станіславів та Надвірна, головніші міста Бойківщини. Остання верховинська країна це Гуцульщина, заселена прегарним лицарським племенем Гуцулів, що розсілися біля велитенської Черногори. Їх кормлять верховинські ліси й полонини. Їхні містечка це Сигіт, Косів, Кути, Вишняця, Коломия та Чернівці.

На заході України, від Польщі, розкинені три граничні землі це Розтіччя, Холмщина й Підляшшя, що простяглися над Сяном, Вепром і Бугом. Землі не скрізь тут родючі, багато лісів, пісків та болот, але тут живуть нащадки наших древніх Дулібів, що від віків бережуть наших земель перед зазіханням чужинців. Їхня доля сьогодні теж незавидна, бо Холмщину й Підляшшя із частиною Розтіччя захопила Польща. Тут лежать наші старі міста Львів, Перемишль, Холм та Берестя.

Ліси, болота, великі ріки, часті озера, а поміж ними піщані кучугури — це нова область України — Полісся. Плечисті Пінчухи це наша вірна гранична сторожа від півночі. Не віддали вони сусідам на протязі історії ні клаптя землі. Сидять наші Поліщуки над Прип'яттю і її притоками біля Пинська, Мозиря, Ковля й Овруча та промишляють сплавом і обрібкою дерева з лісів, а теж скотарством та потрохи хліборобством.

На південь від Полісся лежить Волинь. Лісів тут теж немало але й багато родючих піль. Тут споконвіку сидять між Бугом та Тетеревом наші Волиняне, потомки древніх Деревлян. Давні українські князі міста Володимир, Крем'янець, Іскорость, сьогодні бідні містечка. Не багатші й міста славних князів Острозьких — Острог і Старокопчанів. Чи не одинокий укріплений Луцьк має більше значення та ще біля нього фортеці Дубно й Рівне та торговельні міста Радивилів і Зв'ягель. Столицею Волині вважаємо старий і багатий торговельний Житомир. На Волині лежить сумної слави Берестечко, де татарська зрада густим козацьким трупом укрила багна над Стиром!

Ще далі на південь між Дністром та Богом розкинулося високе, рівне, безлісне та сонябне Поділля. Воно покрите глибокими ярами, а села потапають тут у густих садах над срібною стяжкою річки, де величним яром пробиває собі Дністер дорогу до моря. Серед буйних ланів живуть тут Подоляне, що багато крові й поту проляли за свою родючу чорноземну країну. Міст тут не багато. Торговельний Тврнопіль, старезна столиця князів Тересовля, відомі перемогами Хмельницького Збараж і Зборів, Кам'янець, Могилів, Балта та звісна Богунівська побідою Винниця.

На південь від Дністра лягли височини Покуття й Бесарабії. Тут гарно родять кукурудза, овочі й виноград. Це теж наша гранична сторожа України від румунської межі. Тут розлягся славний побідами Сагайдачного Хотин та містечко Сороки, Оргіїв, Більці — на Покутті Снятин і Городенка. Між Тетеревом, Богом та величним Дніпром бачимо серце України Київщину, або Правобережжя. Це теж легко горбиста височина з чудовими ріками, величними святими Дніпровими горами, де над ревучим Дніпром-Славутицею спочиває найбільша святість кожного українця — Шевченкова могила, а віщий дух Тараса благословляє всю соборну Україну. А скільки тут інших могил розмовляє з вітром, таких могил, що якби розкрилися то — не плакали б діти, мати не ридала б! Золотоверхий Київ, найстарше місто історичної України, цей невмірущий город розсівся над величним Дніпром, на своїх святих горах. Не зломали його історичні завірюхи. Він росте в славу, багатство, духове життя й мусить стати тим, що йому належиться — столицею соборної та самостійної України. Цілий вінок старих міст, монастирів та у-

рочищ прикрашують Київ, а там дальше над Дніпром розкинулися понад-дніпрянські невеселі, але славні козацькою бувальщиною села й міста Трехтимирів, Черкаси, Канів, Чигирин, Суботів... Оподалік від Дніпра бачимо торговельний Бердичів, славну договором Хмельницького з Поляками Білу Церкву, Умань, фабричний Єлисавет. Недалеко Корсуня, де Хмельницький зломив могутність Польщі, лежать убогі села Кирилівка та Моринці, де народився і зріс пророк України — Тарас Шевченко, що своїми безсмертними творами зломив вікові пута українського народу.

На другому боці Дніпра розкинулася на придніпрянським низі стара Гетьманщина й Слобожанщина, що сягає далеко на схід понад Дін і Донець. Це старі козацькі займанщини, де кожне село й місто повні споминів кривавої та славної минувшини. Тут древній, може й рівний Києву Чернигів, там Конотоп, де славний Виговський розбив москалів, тут стара гетьманська столиця Батурин, що був вирізаний до немовляти москалями за страшних часів царя Петра. Давні козачі полкові та сотенні міста й містечка Стародуб, Глухів, Кролевець, Сосниця, Ніжин, Миргород, Лубні, що тепер ледь живуть, хоча колись за козацьких часів тут кипіло вольне, широке життя. Де ділася велич княжого Переяслава, що бачив Тарасову ніч і цю сумну та ганебну переяславську угоду, що запродала вольну Україну Москалеві? Ромен задержав ще й досі дещо зі своєї торгівлі. Козацькі Прилуки торгують тютюном. Гадяч, де Виговський мирився з Польщею, тепер убоге містечко. Так же підупав Лебедин, де свого часу Меншіков вирізав усе населення. Дещо промислу й торгівлі мають Суджа, Білопіль, Суми, Охтирка, Полтава — сумна споминами нещасної битви, що розвіяли всі надії великого Мазепи визволити Україну з-під московського ярма, тепер багата промислом та торгівлею. Виросла теж на межах Запоріжжя пристань і промисловий город Кременчук. У сточищу Дону виріс із козацької слободи на велике торговельне й промислове місто Харків. Інші міста й містечка рідко засіяні й невеликі — ось як Білгород, Чугуїв, Короча, Оскол, Острогжськ, Бутурлинівка.

Невелика й не дуже густо заселена Донеччина та багата вона на різні підземні багатства: вугілля, сіль, залізо, мідь, ртуть тощо. В останніх десятиках літ виросло тут багато фабричних димарів серед степу, а біля них повиростали міста й села. Слав'янськ і Бахмут копають сіль. Микитівка — ртуть, Юзівка й Грушівка — вугілля та залізо. Луганськ має залізні фабрики, Ізюм — ганчарські, Каменське — значну торгівлю.

Усі останні землі України лежать на плоских височинах. Вони лагідно обнижуються до півдня, до українських степів, до чорноморського низу, що простягся від оспіваних усть до устя Дону. Тут було колись славне Запоріжжя з Січчю й її паланками, що боролось із ляхом, москалем, татаринном і турком за волю й долю України. Не стало Січі, пішла в неволю Україна, а де паслися запоріжські коні, тепер хвилюють лани збіжжя, над ріками й морем, де колись гуляли козацькі чайки, розсілися змосковщені міста. Зате пропала навек татарська неволя. У Криму, де колись бідні українські невольники каралися по каторгах, тепер розкинулися наші рідні села, ба й зі сусіднього західнього Кавказу, зробили ми українські землі.

Перегляньме ще й ті міста, що вигодувалися на загарбаній запоріжській землі, бо вони теж по законі природи та людей — наші. Над синім Дунаєм

МОЇ СПОГАДИ ПРО ЛЕСЮ УКРАЇНКУ

Після ув'язнення й виключення в листопаді 1894 р. з Московського університету за участь у студентському русі мене було вислано на батьківщину, в Горі, без права вступу в столичні університети (Московський і Петербурзький).

В результаті довгих клопотань Міністерство Народної Освіти дозволило мені поступити в один із провінціальних університетів. Я вибрав Київ.

Восени 1895 р. я приїхав у Київ і почав шукати собі кімнату в районах поблизу університету. Незабаром мені пощастило знайти при Назарівській вулиці, в будинку ч. 21 кімнату — маленьку, але досить охайну, світлу, з необхідними для студента меблями.

Господарем квартири виявилася сім'я Косачів. Голова сім'ї Петро Косач служив у м. Ковелі на Волині, повітовим предсідником дворянства. Стар-

де нащадки запоріжців промишляють рибальством, бачимо Ізмаїл, Килію й Вилків. Над Дністром розкинулися Тираспіль, Дубосари, Бендери, Акерман. Дальше над морем величезна пристань Одеса. Над Бугом зустрічаємо Вознесенськ і воєнну пристань Миколаїв. Над Інгульцем багатий у залізо Кривий Ріг. На придніпрянському Запоріжжю задимив безчисленними фабричними димарями Катеринослав, на святих для кожного українця місцях давніх Січей розложилися промислові міста Олександрівськ і Никопіль. Недалеко Дніпрового устя лежить пристань Херсон, лиману пильнує славний Очаків. Над Озівським морем бачимо молоді міста Мелітопіль, Бердянськ, Таганріг, Ростів, що торгують з морем збіжжям і старий Озів, тепер осідок рибалок.

На Криму давні місця неволі перемінилися в українські міста, ба й приросло багато нових міст та містечок. Остав старим один лише Бахчисарай, колишня столиця татарських ханів. Козлів (Евпаторія), Кафа (Феодосія), Керч тепер уже майже українські міста. Звісна воєнна пристань Севастопіль, Симферопіль та купелеве місто Ялта з кожним роком більше українізуються, тож нічого дивного, що Крим із перевагою українського населення — став українським.

Доходимо до останніх східних меж України, до Кавказу й Підкавказзя. І тут стоїть на наших межах кріпка сторожа, а zarazом передова чата великого українського народу — козаки Чорноморці. Переселені Москалями на Кубань, вони заснували тут Україну з її містами й селами. До них приплинули переселенці з України й крок за кроком заляли підкавказькі степи, горбовини та здобули оцей, оспіваний незабутнім Тарасом кавказький мур. Є тут українські міста: столиця Кубанців — Катеринодар, пристані Темрюк, Єйськ і Новоросійськ. Українська хвиля залила Майкоп і Ставропіль та вгризлася далеко в руді степи обрамленого Каспія.

Ось це брате українська земля. Наша рідна земля. Глядіть яка вона велика та багата. Подумаймо чи не прийшла остання пора порвати наші кайдани. Невже ж і далше ненаситні Москвини будуть кормитися багатствами нашої землі, кров'ю та потом наших братів?!

ший син Михайло був залишений при кафедрі фізики Юр'ївського університету. Інші члени сім'ї: мати Ольга — українська письменниця Олена Пчілка, старша дочка Лариса, яка недовго перед тим приїхала зі Софії в Болгарії, де вона гостювала у свого дядька Михайла; дочка Ліля, учениця старшої класи гімназії, дочки Дора й Оксана 14 і 8 років та син Микось, років 12, — жили в Києві.

Сім'я Косачів відразу ж завоювала мої симпатії своєю високою культурністю й сердечністю. Члени сім'ї говорили між собою виключно по-українськи, хоч усі добре знали московську мову.

У мене невдовзі після поселення в Косачів нав'язалися гарні відносини з ними, — я відчував себе, як серед рідних. Молодь настільки звикла до мене, що включала мене до деяких дитячих ігор, вільно появляючися в моїй кімнаті, влаштовуючи іноді невеликі, милі витівки. Раз повернувшись ввечері з хемічної лабораторії, де робив досліди з неорганічної хемії (я був природником), я застав у своїй кімнаті "художнє безладдя", — всі мої речі, книги, картки були переміщені й знаходилися не на своїх місцях, а на мойому столикові лежала записка французькою мовою (сім'я Косачів знала, що я вивчав французьку мову) такого змісту: "Коли нема kota вдома, миші танцюють". Як потім з'ясувалося, в цих милих пустошах брала участь і Леся Українка, чиею рукою було написане це французьке прислів'я.

Особливо хороші товариські стосунки були в мене з Лесею Українкою. Вона часто заходила до мене, й ми розмовляли на різні суспільно-політичні теми. Коли вона говорила про гноблення царським самодержав'ям рідної України, про русифікацію Українців і інших народностей, які входили в колишню Московську імперію, її сірі очі загоралися вогнем ненависті до Москви.

Одного разу, побачивши в мене на столі книгу Шота Руставелі "Витязь у тигровій шкурі", художньо оформлену з ілюстраціями мистця Зічі, вона була приємно здивована цим шедевром грузинської літератури XII ст. й зацікавила мене питаннями про Грузію, її природу, давню культуру, поетів, письменників, малярів, театри. Довго й уважно вона слухала мою розповідь і відповіді на ці питання й сказала: "Який цікавий, дивний куточок — Грузія! Скільки мужності й відваги повинен мати народ-жменька, щоб уціліти й схоронити себе від усіх напастей і незгод, які випали на його долю! Коли б я не була українкою, я б хотіла бути грузинкою!"

Леся Українка добре знала кілька чужоземних мов, вільно читала в оригіналі Шекспіра. Мені вже було відомо, що вона знає англійську, німецьку і французьку мови, але скоро я переконався в її знанні й італійської мови, коли то два бродячі малолітні італійці, — брати Еміліо і Чечіліо, 11 і 9 років, у стареньких фільцових капелюхах на голівках, зупинившись перед вікнами квартири Косачів, стали співати по-італійськи, акомпаньюючи собі на невеликій гітарі. Леся Українка закликала хлоп'ят до себе, почастиувала їх чим могла й стала розмовляти з ними по-італійськи. Виявилось, що їхня мати-вдова виїхала з ними з рідного міста Анкони (Італія) в Київ, щоб не вмерти з голоду. З цими хлопчиками, які досить часто відвідували сім'ю Косачів і мене, у нас встановилися дружні відносини.

Довідавшись, що я вивчаю французьку мову по самовчителю Туссена й Ленгеншайдта, Леся Українка запропонувала свої послуги й просила, в свою чергу, познайомити її з грузинською мовою. Звичайно, я з радістю

погодився. Відтоді не тільки в години французьких лекцій, але й у інший час при наших зустрічах французька мова була в переважному вжитку.

Взаємно, я став знайомити Лесю Українку з грузинською азбуккою, з грузинською мовою, але вимова деяких букв і звуків (гортанні, дифтонги) давалися їй важко.

В знак наших добрих товариських відносин Леся Українка подарувала мені томик віршів Альфреда Мюссе "Поезіє новельс" з написом: "Вчителю, учневі й товаришеві в пам'ять нашого товариства взаємної допомоги" від Лярисн Косач. Київ. 29. IV, 1896."

Леся Українка добре знала музику, з великим почуттям грала на піаніно. Особливо вона захоплювала мене сонатою Бетовена "Квасі уна фантазія", виконувала твори Лішта, Шопена, Моцарта, Шумана, Чайковського, дуже добре грала сюїту Гріга "Пер Гіт", яка тоді щойно з'явилася. Цю сюїту ми вдвох з Лесею Українкою слухали вперше у виконанні великої оркестри з хором під орудою диригента Виноградського. Вона справила на нас велике враження, й другого ж дня ми купили цю сюїту для фортепіану.

Лесі Українці дуже подобалися грузинські пісні, мелодії. Вона радо слухала хорového співу, коли в мене збиралися товариші Васо Церетелі, Миха Чхентелі, Шіо Читадзе та інші.

В домі Косачів досить частим гостем був відомий український композитор Микола Лисенко, який захоплююче грав на піаніно, бував драматург Старицький, репресований царським урядом Ковалевський; з різних міст України, а також зі Львова приїжджали українські суспільні діячі.

Крім згаданої вище книжки з віршами Ал. Мюссе, Леся Українка подарувала мені свою брошуру "Українські письменники на Буковині" з таким написом: "Несторові Г. Гамбарову від автора, не маючи чогось кращого. Київ, 18. 12. 1900". На звороті її офтографії, подарованої мені 6 травня 1896 р. є такий напис: "Бажаю Вам, пане Несторе, послужити щиро й бездоганно Вашій прекрасній країні. Коли Вам треба буде товариської помочі й поради, то згадайте, що єсть на світі — Лариса Косач. Київ, 6. 5. 1896".

Були в мене листи від Лесі Українки, особливо з літа 1896 р., коли я проводив вакації у батька в Горі, а Леся Українка була в Ковелі. На превеликий жаль, листи ці пропали в часі громадянської війни на Північному Кавказі, де я був у той час.

На початку літа 1896 р., виїжджаючи з Києва додому в Горі на вакації, я запитався Лесею Українку, що їй привезти з Грузії. Відповідь була: "Гострий кинджал, як емблему до боротьби з ненависним ворогом — Москвою".

Я виконав її бажання. Непогано заробляючи лекціями, я замовив у спеціалістів по холодній зброї — дагестанців у Горі кинджал, невеликий, з кращої криці, ручка й піхва кинджала були зроблені зі срібла з гравіруванням і черню. Даруючи цей кинджал Лесі Українці восени 1896 р., після повернення з вакацій у Київ, я сказав: "Панночко Лесю, будьте тверді у Вашій благородній роботі, як криця цього кинджалу, й гострі в слові, як його лезо".

Яка безмежна любов до своєї дорогої України яскравим полум'ям горіла в серці Лесі Українки! Скільки благородної мужності й рішучості було в цій фізично кволій жінці. Скільки ненависти до поневолювача її батьківщини — Москви. Схилимо ж низько голову перед безсмертним образом Лесі Українки!

Тбілісі, 1948

-
- Чому ти сумний карлик?
— Бо люди читають журнал, не
вплативши передплати!
— А як в платять?
— Тоді я поверну скорб на радість
і буду веселий!

ВЕЛИКИЙ КОНТЕСТ "РІДНОЇ ШКОЛИ"

ДОСТУПНИЙ ДЛЯ КОЖНОГО! ● ВИГРАЙТЕ ЦІННУ НАГОРОДУ!

ПРОЧИТАЙТЕ ТА СЛІДКУЙТЕ ЗА ДАЛЬШИМИ ІНФАРМАЦІЯМИ.

ПРОГОЛОШУЄМО ВЕЛИКИЙ, ДЛЯ ВСІХ ДОСТУПНИЙ КОНТЕСТ ІЗ МЕТОЮ СПОПУЛЯРИЗУВАТИ ТА ПОШИРИТИ НАШІ ВИДАННЯ, ОСОБЛИВО ЖУРНАЛ "РІДНА ШКОЛА".

Участь у контесті доступний для всіх, хто передплатує чи передплатить на 1964 рік наші видання та приснає щонайменше одного нового передплатника, крім цього хто:

- 1) Знає українську мову в слові й письмі.
- 2) Ходить в українську школу, не опускаючи лекцій.
- 3) Постійно ходить на наші Богослужби.
- 4) Має власну українську бібліотечку або читає українські книжки.
- 5) Читає крім "Рідної Школи" будьякий український дитячий чи юнацький журнал.
- 6) Належить до української релігійної або світської юнацької організації.
- 7) Виступав на будь-якій українській імпрезі або на чужій з українською програмою.
- 8) Став в обороні Української Церкви чи Нації, або спростовував неправдиві інформації про Українську Церкву й Націю.
- 9) В будь-який спосіб причиниться до поширення та зміцнення наших видань серед українського громадянства.
- 10) Перешле до Редакції журналу "Рідна Школа" власне оповідання, спомин або віршик — найкращі будуть видрукувані в журналі.

Хто виконає будь котру з поданих точок і перешле на нашу адресу підтвердження від учителя української школи, українського священика чи батьків, разом із своєю короткою біографією та знимкою і докладну адресу, буде допущений до контесту.

Після закінчення контесту буде розігравка біля сотні цінних нагород, як от гарне радіо на батерії, фотографічний апарат, годинник, добрі фірми перо та олівець, гарні українські пам'ятки, як різьблений альбом, такі ж рамки, шість чудових писанок та багато інших речей. Світлини та біографія тих, що виграють десять перших нагород будуть поміщені в журналі. Слідкуйте за докладними інформаціями в наступному номері "Рідної Школи" та якнайшвидше зголошуйтеся до контесту, висилаючи передплати за себе й свого приятеля та інше, згадайте попередньо.

АДМІНІСТРАЦІЯ ЖУРНАЛУ "РІДНА ШКОЛА"